Mapes de Patrimoni Cultural

Diputació Barcelona

Castell de l'Espunyola

L'Espunyola

Ubicació

Comarca:	Berguedà
Lloc/Adreça:	A la zona del Sant Climent de L'Espunyola.
Emplaçament	Km. 139 de la C-26, seguir per la pista asfaltada poc més de 3 km.

Coordenades:

Latitud:	42.04689
Longitud:	1.78277
UTM Est (X):	399265
UTM Nord (Y):	4655699

Classificació

Número de fitxa	08078 - 117
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Jaciment arqueològic
Estil / època:	Medieval Romànic Modern
Segle	X-XVIII
Estat de conservació	Regular
Notes de conservació:	Part de la construcció es troba en procés de rehabilitació.
Protecció	Legal
Tipus de protecció:	BCIN
Europea – Atributs inspire:	National Monument Record – Defensa
Observacions protecció:	BCIN: R-I-51-5473
Data aprovació:	dv., 22/04/1949 - 12:00
Número inventari	CC.AA., núm.11749
Generalitat i altres inventaris	
Accés	Fàcil
Ús actual:	Residencial
Titularitat	Privada
Titular:	08077A008000080000HI

Fitxes associades:

Castell de l'Espunyola/Mas del Castell
Sant Climent del Castell de l'Espunyola

Autoria de la fitxa	Sara Simon Vilardaga
Data de registre de la fitxa:	dj., 12/08/2010 - 02:00

Descripció

El castell de l'Espunyola s'alça sobre un turonet que s'aixeca a la zona anomenada el Clot de l'Espunyola. És un conjunt arquitectònic format per diverses construccions; hi destaquen dues torres, la principal, que havia fet funcions residencials, a l'extrem sud, datada entorn al segle XIII, i l'altra, a l'extrem nord, i de la qual es desconeix exactament la seva utilitat. Entre les dues torres hi ha el mas del Castell, una casa de pagès bastida en època moderna, la qual sembla que aprofita en part del seu basament restes de l'antic recinte emmurallat. A l'extrem més septentrional del turó hi trobem les restes de l'antiga església de Sant Climent del Castell. El conjunt conserva part del recinte emmurallat i el seu gran portal situat al costat de llevant. L'any 1997 es va realitzar una prospecció arqueològica als camps de conreu i camins que envolten el conjunt, tot localitzant diversos fragments de ceràmica d'època medieval que confirmen les cronologies del conjunt. Al 2006 es dugué a terme una intervenció arqueològica al castell, en concret es va realitzar un rebaix general de la torre senyorial i la documentació d'uns grafits existents al revestiment interior dels murs del mas. Les tasques de rebaix del terreny de l'entorn immediat de la torre van permetre documentar, sota el primer estrat, un paviment format per un enllosat de pedra que cobria tota la superfície, era de pedres de mides diverses unides amb morter de calç. No es va localitzar cap resta de material arqueològic en relació al paviment que el permetés situar cronològicament; de tota manera s'ha emmarcat en unes dates tardanes, sembla que corresponent a les fases d'època moderna. Pel que fa als grafits, aquests es troben a l'interior de la Masia del Castell de l'Espunyola, en concret en el revestiment del mur nord de la planta baixa; es tracta d'un conjunt de dibuixos fets per incisió que mostren figures humanes, animals i elements geomètrics, entre d'altres. Paral·lelament a la intervenció arqueològica del 2006 es va realitzar un intens recull documental i gràfic dels grafits. Les escenes que reprodueixen són de caire cavalleresc, hi ha cinc cavalls amb genet, quatre estan muntats sobre el cavall i un està situat al davant de l'animal, tres de les figures a més van acompanyades d'un personatge que tiba del cavall. La representació de cadascun dels cavalls és diferent, els caps mostren trets diferenciats en cada cas, l'un té el coll més estilitzat que la resta; tot i això, tenen algunes característiques comuns, com el fet que tots presenten pèl al cap i a la cua, la robustesa de les potes i la corpulència dels cossos, a més ,tots són tibats de les regnes i tenen reproduïda una cota de malla. Les figures humanes són més desiguals entre elles en mida i forma; les cares són arrodonides, els braços i les cames fetes amb línies rectes, alguns cossos tenen forma allargada i altres triangular. Les figures humanes mostren els cossos ornamentats amb rombes que es creu que representen una cota de malla. A més, entre les figures hi trobem dues aus, un falcó o àguila i una gallina o ànec. En conjunt són dibuixos de traços força esquemàtics, tot i que a la vegada mostren alguns detalls que els enriqueixen a nivell estilístic, com els pèls a la cua d'alguns cavalls, o la presència de les crineres, o també la representació de les celles en alguna figura humana. Barrejades en mig d'aquestes escenes o figures també hi trobem altres formes molt més geomètriques com és el cas de diferents dibuixos de formes circulars, algunes de les quals estan combinades conformant figures més elaborades. La cronologia d'aquestes representacions gràfiques s'ha emmarcat entre el segles XVII i XVIII.

Història

La primera notícia documental coneguda que es refereix a l'Espunyola la trobem a l'acta de consagració i dotació de l'església de Sant Joan de Montdarn que data de l'any 922. En aquest document s'hi descriuen els límits de l'església de Sant Joan entre els quals hi figura la "parrochiam de ipsa Sponiola". Pel que fa al castell, la primera referència documental és en un document del juny de 950, en el qual la comtessa Adelaida, filla dels comtes de Barcelona Sunyer i Riquilda, fa donació al monestir de Sant Joan de les Abadesses de l'alou que tenia al lloc de l'Espunyola, per remei de la seva ànima i la del seu pare i la seva mare. L'alou consta situat en el comtat de Berguedà, dins el terme de l'Espunyola amb l'església de Sant Climent, i terres i cases. A més també s'hi aporten les afrontacions del castell, que són: "et adfrontat ipse castrus supranominato, cum omnes suos terminos, de parte circi in ipsa strata publica, qui discurret subtus turrem Nebulem, et de parte orientis adfrontat in fines de Mata monasterio et de meridie adfrontat in fines quem dicunt de Sanctum Ioannem eremum, de parte vero occiduo adfrontat in vila Castellum" (DALMAU: 1976:886). A partir d'aquí el castell es trobarà en mans del cenobi de Sant Joan de les Abadesses, del qual sembla que potser n'era abadessa la mateixa Adelaida; a la vegada que són ja molt escasses les referències al castell de l'Espunyola, per contra sí que trobem diverses informacions referents al llinatge dels Espunyola, i en alguns casos vinculat a fets importants de la història catalana. De mitjans del segle XII data una concòrdia (conservada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó) entre Pere de Berga i Guillem de l'Espunyola, a fi de solucionar els conflictes que tenien per la jurisdicció sobre el castell de l'Espunyola. Guillem de l'Espunyola féu testament el 15 de juliol de 1163, fou signat a Solsona en poder del notari Pere; era casat amb Arsenda i tenien un fill , Guillem que era l'hereu i com a tal rebé el castell de l'Espunyola junt amb altres béns, i dues filles, Beatriu i Saurina, casada i amb dos fills, Guillem de Meda i Josiana. El patrimoni de Guillem de l'Espunyola era extens i important, a més del castell de l'Espunyola, tenia els d'Albesa, Ça Frareg, Arcs i Montesquiu; feus al Conflent, la Cerdanya, el Berguedà i l'Urgell; drets a la Valldelord i masos a l'Espunyola, Delar, la Vansa i el Ripollès. Guillem de l'Espunyola apareix vinculat a altres nobles catalans destacats, i als quals encomanà la tutoria de la seva muller, dels fills i els béns; en destaca el comte d'Urgell, el vescomte de Cerdanya, Hug de Mataplana, Galceran de Pinós, Pere de Berga i Guillem de Torroja. Guillem de l'Espunyola va morir el 1165 en l'expedició d'Alfons d'Aragó "el Cast" a terres de Múrcia, així consta en la notícia del necrologi del monestir de Solsona (VVAA: 1985: VOL. XII:248). Del 25 d'abril 1187 data el testament del conegut trobador Guillem de Berguedà, en el qual apareix com un dels signants Guillem de l'Espunyola, hem de suposà que es correspon al fill de l'anterior (l'hereu) (VVAA: 1985: VOL. XII:41). A partir del segle XIII el llinatge dels Espunyola s'expansionà i continua apareixen molt vinculada a altres famílies nobles especialment de la contrada, com és el cas dels Pinós. En el fogatge de 1381 ja no apareix el llinatge dels Espunyola residint al castell, consta que era possessió de Mn. Rl de Peguera, i tenia 15 focs. El lloc de l'Espunyola al segle XVII consta com a possessió del rei, i es trobava dins la sots-vegueria de Berga i la vegueria de Manresa.

Bibliografia

BACH, A. (2002). Montmajor i el seu comú. Ajuntament de Montmajor. CAMPRUBÍ, J. (2006). Conquesta i estructuració territorial del Berguedà (s. IX-XI). La formació del comtat. Universitat de Lleida, col·lecció espai/temps núm. 46. Lleida. DALMAU, R., CATALÀ, P. (1976): Els castells catalans. Dalmau ed., Barcelona. GUILLEM DE BERGUEDÀ I ALTRES TROBADORS (1986): Obra poètica. (Pròleg de Martí de Riquer). Edicions de L'Albí, Escriptors del Berguedà, núm. 2, Berga. IGLESIAS, Josep (1979). El Fogatge de 1553. Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona. Inventari del Patrimoni Arquitectònic, núm. 3308 Generalitat de Catalanya. MADOZ, P. (1845). Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar. Madrid. SERRA, Rosa. (et al.) (1991). Guia d'Art del Berguedà. Ed. Consell Comarcal del Berguedàì Patronat del Centre d'Estudis del Berguedà, Berga. SERRA VILARÓ, J. (1989): Baronies de Pinós i Mataplana. Reproducció facsímil de l'obra de 1930, editat el 1989 pel Centre d'Estudis Baganesos. SITJES I MOLINS, X. (1986): Esglésies romàniques del Bages, Berguedà i Cardener.

Ed. Llibreria Sobrerroca. Manresa. TORRES, C.A.(1905) . "Itinerari per les Valls Altes del Llobregat. Berguedà", p. 167, Barcelona. VIGUÉ, Jordi i BASTARDES, Albert (1978: 207-210). "El Berguedà. Monuments de la Catalunya Romànica 1". Artestudi Eds. Barcelona. VILA, R.,(1991):Catalunya, esqueixos d'un passat.II, El Berguedà. Editorial Memòria, Mataró. VV.AA.(1981) "Gran geografia Comarcal de Catalunya", vol. 2, El Berguedà, Barcelona. VVAA. (1985: 254-255): "Catalunya Romànica. XII. El Berguedà", Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona. VV.AA. (1990). "Catàleg de Monuments i Conjunts Històrico-Artístics de Catalunya", Direcció General del Patrimoni Cultural, Servei del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, Barcelona. VV.AA. (1994:137-141). "Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. El Berguedà", vol.5, Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.